

Το 1942, μεσούσης της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα, ο Ισαάκ Ελιέζερ ήταν μόλις 21 ετών, όταν ο πατέρας του Βίκτωρ, διευθυντής στην Ισραηλιτική Κοινότητα της Αθήνας, πληροφορούμενος την επικείμενη έλευση των Γερμανών στην πρωτεύουσα κι αρνούμενος να τους παραδώσει τα αρχεία που υπήρχαν στην Κοινότητα, πήρε τη σύζυγό του Χανούλα και τα επτά παιδιά τους κι έφυγαν άρον άρον για το Αγγρίνιο, όπου έμενε η αδελφή του Κάρη που ήταν παντρεμένη με τον Νισσήμ Μιωνή.

Σε διάστημα μικρότερο, ωστόσο, του ενός χρόνου, το 1943, η οικογένεια Ελιέζερ, η οποία είχε εγκατασταθεί το 1933 στην Αθήνα από την Κέρκυρα προτού τελικά βρεθεί στο Αγγρίνιο, ήρθε αντιμέτωπη με την απειλή των περιοριστικών μέτρων για τους Εβραίους. Μια απειλή που έμελλε να σημαίνει την αρχή του τέλους για το ειδικότερο έγκλημα στην ιστορία της ανθρωπότητας, το Ολοκαύτωμα.

Όπως, ωστόσο, αφηγείται στο Αθηναϊκό/Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων ο εγγονός (συνονόματος) του Βίκτωρα και γιος του Ισαάκ Ελιέζερ, με αφορμή τη σημερινή Ημέρα Μνήμης για τα θύματα του Ολοκαυτώματος, για καλή τύχη των Ελιέζερ, η οικογένεια του Τάκη Χατζόπουλου με την οποία διατηρούσαν στενούς δεσμούς και η οποία διέθετε τυπογραφείο στο Αγγρίνιο, με τη βοήθεια της αντιστασιακής οργάνωσης ΕΑΜ, τούς τύπωσε πλαστές ταυτότητες με το επώνυμο Λαζαρίδη. Κατόπιν αυτού, όπως εξηγεί ο Βίκτωρ Ελιέζερ, γενικός γραμματέας του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος, ολόκληρη η οικογένεια μεταφέρθηκε στην Πάτρα, όπου με το νέο της όνομα νοίκιασε σπίτι, στο οποίο έμεινε κρυμμένη μέχρι την απελευθέρωση.

Ο Ισαάκ Ελιέζερ, ο οποίος είχε γεννηθεί στην Άρτα στις 21/4/1921 και ήταν το δεύτερο παιδί του Βίκτωρα και της Χανούλας Ελιέζερ, μαζί με τον μεγαλύτερο αδερφό του Λάζαρο έκαναν τους γυρολόγους προκειμένου να παράσχουν στην οικογένεια τα προς το ζην ενώ ταυτόχρονα εντάχθηκαν στο ΕΑΜ παρέχοντας πληροφορίες για τις κινήσεις των γερμανικών στρατευμάτων στην Αιτωλοακαρνανία.

Στις 2 Ιανουαρίου του 1944, ο Ισαάκ Ελιέζερ, συνελήφθη από τους Γερμανούς στο Μεσολόγγι, ύστερα από την προδοσία φίλης του. Συνελήφθη, ωστόσο, όχι ως Εβραίος αλλά με την πλαστή ταυτότητα που έφερε το όνομα Σπύρος Λαζαρίδης. Μεταφέρθηκε στις φυλακές του Αγγρινίου κι από τη στιγμή εκείνη αρχίζει να ξετυλίγεται ένα κουβάρι συγκυριών, που οδήγησαν στη διάσωσή του από την ηρωίδα της Αντίστασης Μαρία Δημάδη. «Πρόκειται για μια σπάνια περίπτωση διάσωσης ενός Έλληνα Εβραίου, ακριβώς επειδή ήταν Εβραίος» λέει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο γιος του Βίκτωρ, επισημαίνοντας πως «στην προκειμένη περίπτωση, η διάσωσή του οφειλόταν στο γεγονός ότι κάποιοι φίλοι του ειδοποίησαν τη Μαρία Δημάδη ότι είναι Εβραίος κι ότι εάν τον ανακαλύψουν οι Γερμανοί θα εκτοπιστεί στο Άουσβιτς».

Ο Τάκης Χατζόπουλος επισκεπτόταν συχνά τον Ισαάκ Ελιέζερ στη φυλακή, όπου ήταν στο ίδιο κελί με τους συντρόφους του Αβραάμ Αναστασιάδη, Πάνο Σούλο Χρήστο Σαλάκο και Μαρία Χατζάρα, για να του πάει τσιγάρα και κυρίως να βεβαιωθεί ότι είναι ζωντανός.

Την ίδια στιγμή, η Μαρία Δημάδη, στέλεχος της Εθνικής Αντίστασης και μέλος της οργάνωσης ΕΑΜ (είχε στήσει το «Κέντρο 3», το δίκτυο πληροφοριών του ΕΑΜ), εργαζόταν στη Γερμανική Διοίκηση ως γραμματέας και μεταφράστρια του Γερμανού φρούραρχου Συνταγματάρχη Τόρμαν (Тогман), του διοικητή των φυλακών. Σε αυτήν προσέτρεξε ο Τάκης Χατζόπουλος, στις 25 Μαρτίου του 1944, όταν πληροφορήθηκε πως άρχισαν να συλλαμβάνονται οι Εβραίοι όλης της Ελλάδας- πλην της

Μακεδονίας και της Θράκης, όπου οι εκτοπισμοί είχαν ξεκινήσει ήδη από το 1943. Μαζί με τον αδελφό του Θεοφάνη συνάντησαν τη Δημάδη και την ενημέρωσαν ότι ο κρατούμενος Σπύρος Λαζαρίδης είναι Εβραίος ζητώντας της να μεσολαβήσει στον Γερμανό φρούραρχο ώστε να απελευθερωθεί προτού αποκαλυφθεί ότι είναι Εβραίος και εκτοπιστεί στο Αουσβιτς μαζί με την οικογένεια του που διέμενε στην Πάτρα.

"Η Μαρία Δημάδη εξαφάνισε όλα τα ενοχοποιητικά στοιχεία από τον φάκελο του πατέρα μου κι έπεισε τον Γερμανό φρούραρχο ότι ο Σπύρος Λαζαρίδης είναι αθώος και πρέπει να απελευθερωθεί, παρά το γεγονός ότι στο μεταξύ ο πατέρας μου είχε υποστεί φρικτά βασανιστήρια προκειμένου να καταδώσει συντρόφους του» αφηγείται ο Βίκτωρ Ελιέξερ. Τη φρίκη των βασανιστηρίων περιγράφει ο ίδιος ο Ισαάκ Ελιέξερ σε αφήγησή του που περιλαμβάνεται στο βιβλίο «Μαρία Δημάδη - ηρωίδα της Εθνικής Αντίστασης» του Φίλιππα Γελαδόπουλου: «Υπέστην φριχτά βασανιστήρια. Με κτυπούσαν με ρόπαλα μέχρι αναισθησίας. Ακολουθώ με ηλεκτροσόκ, εις τα πόδια μου, διοχέτευση συνεχούς και διακοπτόμενου ρεύματος μέχρι τελείας εξαντλήσεως, διά να ομολογήσω γνωστούς αγωνιστάς των ανταρτικών ομάδων. Το σώμα μου ήτο όλο πληγές από το ξύλο και την ψώρα".

Με την παρέμβαση της Μαρίας Δημάδη, στις 8 Απριλίου 1944, ο Ισαάκ Ελιέξερ απελευθερώνεται από τη φυλακή και με τρένο επιστρέφει στην Πάτρα, όπου διέμενε η οικογένειά του. Μόλις μία ημέρα αργότερα, στις 9 Απριλίου, οι αντάρτες του ΕΑΜ ανατινάζουν ένα τρένο γεμάτο Γερμανούς στρατιώτες και πολεμοφόδια προκαλώντας το μένος των Γερμανών, που στις 14/4/1944, εκτελούν σε αντίποινα 120 συγκαταόμενους του Ισαάκ Ελιέξερ. Ο ίδιος σώθηκε χάρη στην έγκαιρη παρέμβαση της Μαρίας Δημάδη, η οποία γεννήθηκε στις 7/5/1907 κι εκτελέστηκε από τα ελληνικά τάγματα ασφαλείας που συνεργάζονταν με τους Ναζί, στις 31/8/1944, μόλις 14 ημέρες πριν από την αποχώρηση των Γερμανών από το Αργίριο. «Σύμφωνα με όλες τις μαρτυρίες που καταγράφονται στη σχετική βιβλιογραφία, η Μαρία Δημάδη ήταν αφοσιωμένη στην υπηρεσία της πατρίδας της, αγωνιζόμενη για την απελευθέρωσή της από τους Ναζί», τονίζει ο Βίκτωρ Ελιέξερ, εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη του για όσα έπραξε αυτή η γενναία γυναίκα για τη σωτηρία του πατέρα του.

Επιστρέφοντας στην Πάτρα, ο Ισαάκ Ελιέξερ επανενώθηκε με την οικογένειά του, που με τις πλαστές ταυτότητες Λαζαρίδη, είχε νοικιάσει σπίτι κοντά στο ναό του Παντοκράτορα. Ο εφημέριος του ναού π. Νικόλαος Γαλάτης, όπως και οι οικογένειες της γειτονιάς, Δημητρίου Κούκου, Πολύβιου Πανουτσόπουλου και του στρατηγού Γεωργίου Ντρε γνώριζαν ότι η οικογένεια Λαζαρίδη ήταν η εβραϊκή οικογένεια Ελιέξερ και για τον λόγο αυτό φρόντιζαν να την εντάσσουν σε όλες τις χριστιανικές τελετές και να τηρούν τα χριστιανικά ήθη και έθιμα, για να μην στοχοποιηθεί από τους Γερμανούς.

Ο Ισαάκ Ελιέξερ, ο οποίος έφυγε από τη ζωή το 2011, δεν ξέχασε μετά τον πόλεμο τους συντρόφους του και ήταν πάντα παρών, κάθε χρόνο, στα μνημόσυνα που τελούνταν στο Αργίριο για τους 120 συντρόφους του που εκτελέστηκαν σε αντίποινα της ενέργειας του ΕΑΜ. «Δεν έλειψε από κανένα μνημόσυνο. Εκεί συναντούσε τους συγγενείς των συντρόφων του αλλά και τους Αργινιώτες, που τους αγαπούσε και τον αγαπούσαν» λέει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο γιος του και θυμάται πως ο ίδιος είχε πάντα ακούσματα από τις διάφορες εκδηλώσεις για το τι είχε συμβεί στον πόλεμο, ωστόσο οι προσωπικές ιστορίες διάσωσης τόσο του πατέρα του όσο και της μητέρας του άργησαν να αποκαλυφθούν. «Γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '80 άρχισαν να μιλούν δημόσια για το τι ακριβώς βίωσαν στη διάρκεια της Κατοχής» αναφέρει χαρακτηριστικά ο κ. Ελιέξερ.

Μια οφειλόμενη τιμή και μια τυχαία (ηλεκτρονική) σύμπτωση

Ο Βίκτωρ Ελιέξερ, μαζί με τον αδελφό του Μάριο και τη μητέρα τους Καντέν, θέλησαν να αποδώσουν μια οφειλόμενη τιμή στη Μαρία Δημάδη κι υπέβαλαν αίτηση προς το Ίδρυμα Γιαντ Βασέμ του Ισραήλ, για την απονομή του τίτλου «Δίκαιο των Εθνών». Ένα αίτημα που ωστόσο δεν ικανοποιήθηκε αφού έλειπε η μαρτυρία του διασώστη, εν προκειμένω της αγωνίστριας της Αντίστασης που τόσο άδικα έφυγε από τη ζωή λίγες μόλις ημέρες προτού απελευθερωθεί το Αργίριο.

Στην αίτησή τους έγραψαν: «Έχουμε λοιπόν την αίσθηση, αλλά και εκ του αποτελέσματος την βεβαιότητα, ότι η Μαρία Δημάδη δεν θα μπορούσε να μείνει αδιάφορη στον ενδεχόμενο θάνατο ενός ανθρώπου επειδή γεννήθηκε Εβραίος. Για τον λόγο αυτό έδρασε έγκαιρα και αποτελεσματικά, χωρίς καμία ανταμοιβή, και θέτοντας σε κίνδυνο την ίδια της τη ζωή, εξαφάνισε όλα τα ενοχοποιητικά στοιχεία από τον φάκελο του "Σπύρου Λαζαρίδη", το πραγματικό όνομα του οποίου ήταν Ισαάκ Ελιέξερ, σώζοντάς τον από βέβαιο θάνατο».

Ο Ισαάκ Ελιέξερ όσο ήταν εν ζωή προσπάθησε να βρει απογόνους της Μαρίας Δημάδη, ωστόσο κάτι τέτοιο δεν κατέστη δυνατό. Ήταν τελικά μια τυχαία «ηλεκτρονική» σύμπτωση, όπως εξηγεί ο Βίκτωρ Ελιέξερ, που οδήγησε στο να γνωρίσουν ο ίδιος, η μητέρα και ο αδελφός του τις εγγονές της Μαρίας Δημάδη, Σοφία-Μαρία και Γεωργιάνα Μωραΐτου.

«Ένας φίλος στο Facebook, ο Γιώργος Κηλαϊδίτης, στις 3/10/2016 με ρώτησε αν έχω σχέση με κάποιον Ισαάκ Ελιέξερ, τον οποίο απελευθέρωσε η Μαρία Δημάδη από τις γερμανικές φυλακές του Αργιρίου. Του είπα λοιπόν ότι πρόκειται για τον πατέρα μου. Η στενή φίλη του Κηλαϊδίτη, Ντέμπορα Μπουκογιάννη, που είχε διαβάσει την ιστορία αυτή, είναι πρώτη ξαδέλφη των εγγονών της Μαρίας Δημάδη κι έτσι συνάντησα για πρώτη φορά τις Σοφία-Μαρία και Γεωργιάνα Μωραΐτου την Παρασκευή 14/10/16 στην Αθήνα, ενώ η συνάντηση των οικογενειών μας έγινε στις 5/11/16 έξω από τη συναγωγή της Αθήνας και μπροστά στο μνημείο των Δικαίων των Εθνών» θυμάται με συγκίνηση ο κ. Ελιέξερ, εξηγώντας πως η Μαρία Δημάδη είχε μια κόρη, τη Χαρίκλεια (Χάρης), η οποία τότε ήταν ήδη σε προχωρημένη ηλικία.

Ο ίδιος επιλέγει ως επίλογο της συνέντευξής του στο ΑΠΕ-ΜΠΕ για την ιδιαίτερη αυτή ιστορία διάσωσης του πατέρα του από τη Μαρία Δημάδη, μια φράση του ίδιου του Ισαάκ Ελιέξερ, ότι «μέσα σε ένα σκοτάδι θα πρέπει οπωσδήποτε να ψάχνουμε να βρούμε το φως» αλλά και μια υπόμνηση πως «ο μεγαλύτερος εχθρός της μνήμης είναι η άγνοια κι όταν επικρατεί η άγνοια πάρα πολύ εύκολα εισβάλλει η λήθη»...

*Το παραπάνω κείμενο βασίζεται στις προσωπικές μαρτυρίες του Ισαάκ Ελιέξερ που μετέφερε στη συνέντευξή του στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο γιος του Βίκτωρ. Οι μαρτυρίες αυτές καταγράφονται στη συνέντευξη που έδωσε ο Ισαάκ Ελιέξερ στο Ίδρυμα Steven Spielberg το 1998, στη μαρτυρία του που περιλαμβάνεται στο βιβλίο «Μαρία Δημάδη - ηρωίδα της Εθνικής Αντίστασης» του Φίλιππα Γελαδόπουλου, 1982, σελ. 82-84, στο βιβλίο «Κατοχή - Αντίσταση - Εμφύλιος, η Αιτωλοακαρνανία στη δεκαετία

1940-1950» των Κωνσταντίνα Μπάδα και Θανάση Δ. Σφήκα, 2010, σελ. 80 & 87, στο βιβλίο «Η Εβραϊκή Παρουσία στην Πάτρα» του Χρήστου Μούλια, 2015, σελ. 183-186, στην ανακοίνωση του καθηγητή Yitschak Kerem με θέμα «Jews in Agrinio in the Second World war», στη συνέντευξη του Ισαάκ Ελιέζερ στην εφημερίδα «Πελοπόννησος» 3/12/2000.

ΠΗΓΗ: [ΑΘΗΝΑΪΚΟ - ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ](#), 28.01.24